

פרשת מטות ומסעי התשע"ה

איתא במדרש רבה פרשת מטות "דבר אחר נקום נקמת זה שאמר הכתוב (איוב לו) לא יגרע מצדיק עיניו ואת מלכים לכסא. מהו לא יגרע מצדיק עיניו? אין הקדוש ברוך הוא מונע מן הצדיק מה שרוצה בעינו. ללמדך, שמשא מתאוה לראות בנקמת מדין קודם שימות. והיה מבקש מן הקדוש ברוך הוא, שיראה בעיניו על משה. נאמר (תהלים נח) ישמח צדיק כי חזה נקם, נקמת מדין...".

המדרש מדגיש כאן כמה דברים. והוא היות משה רבנו ע"ה מתאוה לנקום במדין, ועוד שאין הקב"ה מונע מה שצדיקים רוצים. והנה עניין זה לכאורה פלא הוא, על שיוך הנקמה לצדיקים ולקב"ה. כי עניין הנקמה הוא השבת רע כלפי מי שעשה לך רע. והנה לכאורה מידה זו היא מידה שאינה שייכת בצדיקים ובמי שמוגדר כטוב. כי להיפך, יאמרו כי כאן מתגלה הטוב בשילום טוב למרות הרע, וכאן ההיפך יימדד האדם בגודל חסדו וטובו. ומהמדרש הנ"ל משמע שמשא רבנו ע"ה מתאוה היה לנקמה זו. וכן הקב"ה משתבח במידה זו שאומר דוד המלך ע"ה א-ל נקמות ה' א-ל נקמות הופיע".

ויש לומר, כי להבדיל בין אלו ההופכים אור לחושך וטוב לרע, המדמים בעצמם כי יודעים הם מה טוב ומרחמים על אכזריים, הנה ישתבח שמו, אשר הגדיל חסדו, ושם חלקנו להיות מעם יודעי שמו והנחילנו את התורה. ואין אנו יודעים מדעתנו כלום, כי אם בטלים אנו אל התורה. ויודעים אנו כי מה שנראה בעינינו טוב, ובעיני התורה הוא רע, הרי מבטלים אנו את ראייתנו כלפי ראיית התורה. והנה כל מי אשר ינסה לשנות איזה משהו מדרכה של התורה, סופו שיתהפך להיות מאלו שאין להם תכלית. ואף שנראה כוונתו לטובה, אחריתו עדי אובד. צא וראה במלך כשר וצנוע שהיה לעם ישראל ביומא דף כב': "וירב בנחל, אמר רבי מני: על עסקי נחל. בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא לשאול לך

והכית את עמלק, אמר: ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה! ואם אדם חטא – בהמה מה חטאה? ואם גדולים חטאו – קטנים מה חטאו? יצאה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה. ובשעה שאמר לו שאול לדואג סב אתה ופגע בכהנים, יצאה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה". ומכאן אמר המדרש תנחומא פרשת זאת תהיה תורת מצורע בשם ר' אלעזר "כל שנעשה רחמן על האכזרי לסוף נעשה אכזר על הרחמנים, כתיב ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר וכתיב בנוב עיר הכהנים ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב". ובענינו ראינו ורואים אנו יהודים תועים מדרך הישר (ויש אשר יטו אחר הבעע) אשר מרחמים על זרע עמלק ומתעבים זרע ישראל. ה' יתברך ישיבם בתשובה שלימה. ולכן, בראש כל, יש לומר כי אין לך דבר שנברא בחינם. וכל המידות כולם הם דרכים וכלים בעבודת ה' יתברך. וכמו שהגאווה בענייני עולם הזה הנה היא מתועבת עד למאד. והיא שורש כל המידות הרעות ואחריתה השחתה והרס. הנה הגאווה בענייני עולם הבא והתורה והמצוות טובה היא עד למאד. והכוונה שיעריך ויוקיר את עובדת היותו יהודי ושליח של ה' בעולם הזה, והרי משתמש בגאווה לתכלית הטוב. וכן גם במידת הנקמה. הנה יש שימוש לרעה בנקמה וכן שימוש לטובה. ויש לדייק כי הנקמה שאנו מדברים כאן, הנה היא ככלי ביד היוצר. דהיינו, שאין מדובר בנקמה המסלפת ומעוותת את הנוקם. והנוקם הופך להיות כל ישותו וחיוו ושאיפתו בלממש נקמתו. אלא שהנקמה היא כלי שלו ובשליטתו בעבודת ה'. וכדרך שכתב המכילתא דרבי ישמעאל פ' "כי אנכי ה' א-להיך א-ל קנא. וכי אני אלוה של קנאה, אני שליט בקנאה ואין קנאה שולטת בי".

וכמו שכתבנו, היות הנקמה חלק מהעולם. הנה גם בה יש דרך לעבוד את הבורא ככל המידות שנבראו בעולם. וכדרך שהגאווה הינה כלי ודרך בעבודת ה' וכן הענווה, הנה הנקמה גם היא.

ולהבין עניין הנקמה, הנה כתב המלבי"ם על הפסוק בנחום א-ל קנא ונקם "ביאור המילות קנא ונקם. הקנאה היא על חילול כבוד, והנקמה על רע שעשו לו, הנקמה היא בפועל והקנאה תהיה גם בלב". כי עניין

הנקמה, היא להשיב רע למי שגמלו רע. והנה, לכאורה היותר טוב יהיה לבל השיב רע, אלא להשיב טוב למי שגמל רע. כי יש לומר יותר טוב להשיב הטוב. אלא שיש קו שמחזיק את העולם והוא קו הדין והאמת. כי כאשר נעשה עושק תחת השמש הנה ממשיך הוא גזרות קשות. והדרך היחידה לסילוק הגזרות הקשות היא באופן של עשיית משפט צדק. וכדרך שכתב בספר "מלמד התלמידים" פרשת במדבר לר' יעקב ב"ר אבא מרי אנטולי תלמיד ר' שמואל אבן תבון, "וכן כשיעשה משפט לא יעשנו לבקשת עונש ולנקמה מהאיש הנענש כי זה נמשך למדת אכזריות אמנם יתעורר במשפט ההוא לרחם על שאר הברואים הטובים בהיוסר הרעים כמו שבא בתורה ובערת הרע מקרבך וכל העם ישמעו ויראו".

דהיינו ייסור הרשעים הוא טובה לעולם הן למען יראו וייראו והן למען סלק את הדינים הבאים מלמעלה, כמובא במדרש תהלים מזמור עב "אמר ר' אליעזר כל מקום שאין דין יש דין, וכל מקום שיש דין אין דין, כיצד בזמן שבית דין עושין דין מלמטה, אין הדין בשמים, ובזמן שאין דין למטה, יש דין בשמים, והקב"ה יושב עליהם בדין וגובה מהן, ובשעה שהדין בארץ, אומר הקדוש ברוך הוא מה יש לי לעשות הוא אומנותי, שנאמר כי א-להי משפט...". ובדרשות הר"ן הדרוש העשירי ביאר באופן נפלא כי העונש מצד עצמו אינו דבר משובח, שאילו היה כן, לא הזהירה התורה עליו והרחיקה ממנו, כמו שכתוב לא תקום ולא תטור את בני עמך, ... ומה שהקב"ה מתואר בנביא נחום באמרו אל קנא ונוקם, איננו מתואר בה מצד הנקמה בעצמה, כאילו היא המטרה והתכלית. אלא מצד הטוב הנמשך ממנה, שהוא ייסור הרשעים על מנת שישבו בתשובה או לפחות לייסרם על מנת שלא יילכו אחרים בדרכם. ולפיכך אמרו רבותינו ז"ל אין רע יורד מן השמים, שאי אפשר שמי שהוא הטוב הגמור ומקור הטובות כולם, ימשך ממנו רע בעצם, אבל כל מה שנמשך ממנו יבא לתכלית טוב. ולכן כל מה שיעניש השם יתברך האדם בעולם הזה, הוא על זה הדרך, אם להישיר החוטא בעצמו שישוב מדרכו הרעה, ואם אינו מקבל הישרה, לישר אחרים שלא יהיו רעים כמוהו. וראה בעצמך איזה טובה גדולה היא. שהרי מי שמייסר את בנו ללכת בדרך טובים הנה יגיע בנו למעלות גדולות. וכמאמר שלמה המלך ע"ה במשלי פרק כט "יִסַר בְּנֶךָ וַיְנַיְחֶךָ וַיִּתֵּן מַעֲדָנִים לְנַפְשֶׁךָ". ואם לא ייסרהו אלא

יניחנו לעשות כאוות נפשו הנה עליו אמר באותו הפרק "מִפְּנֵי מְנַעַר עֲבָדוֹ וְאַחֲרֵיתוֹ יִהְיֶה מְנוּן". וכמה מידה טובה היא לאדם לקבל תוכחות מוסר. ועל כל פנים הנה מידת הנקמה היא אחוזה באמת. אלא שצריך ליזהר בה מאד שלא יהיה שום פנייה לצורך עצמך ועל זה ביאר הבעש"ט מאמר חז"ל תלמוד בבלי מסכת יומא דף כב': "ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש – אינו תלמיד חכם...". וביאר באופן זה דהנחש הנה אין לו שום טעם במאכלו. כי כל מה שטועם עפר הוא טועם. ועל כן ת"ח שנוקם לשם שמים ואין לו שום פנייה כלל וכלל אזי הוא תלמיד חכם. כי מידה זו של נקמה היא קדושה עד למאד והיא מביאה את הדור לחיי העולם הבא, אלא כגודל קדושתה כן הוא הזהירות בה. ונכון ששרשה הוא בחסד. כי תכליתה טובה עד מאד לעולם. והיותה קיימת בעולם היא כלי ודרך בגילוי ה' יתברך בעולם. ולכן משה רבנו ע"ה מתאוה לנקמה זו. כי הוא רואה שני דברים בנקמה זו. האחד תיקון לקלקול שנוצר בעולם והשני למען יראו וייראו. והיותו הוא מנהיג הדור, הנה הוא האחראי על הדור כולו. ואם אירע דבר קלקלה בדור הנה לא ינוח ולא ישקוט עד אשר ידאג לתיקון הקלקלה. ולכן בוער הוא בעצמותיו הרצון לתיקון קלקלת הדור אשר הוא אחראי עליו. ועוד כי כאשר יהיה דין למטה לא יהיה דין למעלה. והוא הוא תיקונו של עולם. ונקמה זו במדין היא נקמת ה' דווקא. כי מדין הם אלו שעשו מדנים וריבי בין ישראל לאביהם שבשמים. ועל כן כבן המקנא לאביו כך משה רבנו ע"ה מקנא לשמו של ה' יתברך.

ייתן לנו ה' דרך ישרה ברה וזכה בעבודת ה'. יאיר עיננו במאור תורתו ויזכנו לעבדו ביראה ובאהבה אכי"ר

שבת שלום

יוסף בן דוד